

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تربیت مدرس

معماری جدید در بناهای تاریخی

تدوین:

دکتر سجاد مؤذن

عضو هیأت علمی دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر شینا ص برنجی

سرشناسه	: مؤذن، سجاد، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: معماری جدید در بناهای تاریخی/تدوین سجاد مؤذن، شینا ص برنجی؛ ویراستار علمی مرضیه آزادارمکی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۶ص: مصور (بخشی رنگی).
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۸۹-۶۰-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۹۵-۲۰۶.
موضوع	: معماری و تاریخ Architecture and history ساختمان‌های تاریخی -- نگهداری و مرمت Historic buildings -- Conservation and restoration معماری -- نگهداری و مرمت Architecture -- Conservation and restoration ساختمان‌ها -- مرمت و بازسازی Buildings -- Repair and reconstruction برنامه‌ریزی شهری City planning
شناسه افزوده	: ص برنجی، شینا، ۱۳۶۲ -
شناسه افزوده	: آزاد ارمکی، مرضیه، ۱۳۶۰ -، ویراستار
شناسه افزوده	: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
شناسه افزوده	: Shahid Rajaei Teacher Training University
زده بندی کنگره	: NA۲۵۴۳
زده بندی دیویی	: ۷۲۰/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۴۸۶۴۷۵
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیپا

عنوان	: معماری جدید در بناهای تاریخی
تدوین	: دکتر سجاد مؤذن، عضو هیأت علمی دانشگاه علم و صنعت ایران/ دکتر شینا ص برنجی
ویراستار علمی	: دکتر مرضیه آزاد ارمکی
ویراستار ادبی	: دکتر ساغر سلمانی‌نژاد مهرآبادی/ افسانه رحیمیان
چاپ اول	: زمستان ۱۴۰۲
انتشارات	: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
لیتوگرافی و چاپ	: چاپ و صحافی حامی
ناظر چاپ	: محمد معتمدی‌نژاد
کارشناس و صفحه‌آرا	: نیره فیروزی
کارشناس انتشارات	: طاهره کیا
قیمت	:
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۸۹-۶۰-۴
تصویر روی جلد اثر	: فرانک کالنتباخ (موزه کلمبا)
ISBN: 978-622-6589-60-4	
Frank Kaltenbach	

کلیه حقوق این اثر برای مترجمین و دانشگاه تربیت دبیر شهیدرجایی محفوظ است.

نشانی: تهران، لویزان - کد پستی ۱۵۸۱۱-۱۶۷۸۸ - صندوق پستی ۱۶۳ - ۱۶۷۸۵ - تلفن: (۲۶۳۲) ۹ - ۲۲۹۷۰۰۶۰ - ۲۲۹۷۰۰۷۰.

تلفکس: ۲۲۹۷۰۰۴۲، پست الکترونیکی: publish@sru.ac.ir، وب سایت: <http://publish.sru.ac.ir>

با تشکر از دانشجویان مهندسی معماری دانشگاه آیت‌الله بروجردی (ورودی ۱۳۹۲)

حسین آتش‌هوش، مهتاب امیرسرداری، صادق بختیاری، رئوف بردبار، عاطفه بهروزیان، ایمان بهلولی، ایمان بهمن‌یار، مریم تبریزی، مرضیه توکلی، سعیده جان‌بزرگی، فرهاد چگنی، الهه حائری، فرحناز حسینی، پویان حسینی‌آرا، ناهید حسینی معین، ندا حیدری، اما خدادادی، زهرا خزایی، حانیه ذالبک، سعید رحمانی، محمدامین رحیمی، هانیه روزبهانی، احسان زارع بیرانوند، عطیه زالی، نسیم زه‌تاب‌چه، جواد سبزیان، سارا شجاعی، میلاد شیرویه، گلشید صابونی، گلشید صانعی، محمدجواد عدالت‌خواه، مائده فاریابی، الهه فقیه، امید فلاحی، مریم قرمزیان، سارا کاظمی، آرش کاکاوند، محمدجواد کاکاوند، زهره کرمی، میلاد کرمی، سبحان کشفی، سپیده گودرزی، شادی محمدزاده، عبدالرضا محمدی کمره، حسین مرزبان، نرگس معظمی گودرزی، حانیه ملکی، سیده سعیده موسوی، سپهر مهرجو، مصیب میرزایی، انیس نصیری، میلاد ولی‌پور و رضا ولی‌زاده.

فهرست

صفحه	عنوان
۱	۱- مقدمه
۲	۱-۱. تعدد اصطلاحات
۳	۱-۲. استفاده مجدد تطبیقی
۷	۱-۳. خلاقیت، بستر احیا
۱۱	۲- ملزومات احیا (قواعد احیای خلاقانه)
۱۱	۲-۱. لزوم مداخله معمارانه
۱۵	۲-۲. پیوستگی و وابستگی حیات بنا به حیات انسان
۱۵	۲-۳. توجه به اصالت طرح‌مایه بنا و اجزای سازنده آن
۱۵	- احیا خطوط کلی طرح‌مایه بر اساس بازشناسی ایده‌های طراح بنا
۱۶	۲-۴. احیای هیأت کلی بنا و حصول یکپارچگی
۱۶	- برپایی مجدد ساختار و هیأت کلی بنا
۱۷	- طیف حفاظت تا تغییر
۱۷	۲-۵. توجه به نقش روایی اثر
۱۸	۲-۶. پاسخ‌گویی به نیازهای امروز به کمک فنون و مصالح روز
۱۸	- برگشت‌پذیر بودن الحاقات

- ۱۹ - استفاده از مصالح متمایز مانند فولاد کورتن یا فولاد خودمحافظ
- ۱۹ ۲-۷. نقد و قضاوت
- ۲۰ - توجه به ایده خلاقانه، به جای توجه به مصداق
- ۲۱ ۳- معرفی بناها
- ۲۲ ۱- حفاظت از بخش‌های موجود و بازسازی بخش‌های تخریب‌شده
- ۲۲ - مصالح همگون
- ۲۳ ۱-۱. قلعه آستلی
- ۲۶ ۱-۲. موزه هنر کلمبا
- ۲۹ ۱-۳. کلیسای قدیمی ویلانوا دلبارسا
- ۳۲ ۱-۴. قلعه متررا
- ۳۵ ۱-۵. برج یادمان ستنیل دو لاس بودگاس
- ۳۷ ۱-۶. مرکز موسیقی بوداپست
- ۴۳ ۱-۷. تئاتر رومی
- ۴۱ - مصالح متضاد
- ۴۴ ۱-۸. برج ویلهاریس
- ۴۶ ۱-۹. تالار بلنکو
- ۵۰ ۱-۱۰. بازسازی برج غربی
- ۵۳ ۱-۱۱. استودیو کبوترخانه
- ۵۵ ۱-۱۲. حفاظت، مرمت و انطباق کلیسای سنت پراسکوا
- ۵۹ ۱-۱۳. قلعه سنت ژان
- ۶۱ ۱-۱۴. قصر ساتماری
- ۶۴ ۱-۱۵. مرمت معبد آگوستوس
- ۶۶ ۱-۱۶. موزه رومی ملی

۶۸	۱-۱۷. کلیسای قدیمی گریرا د ابره
۷۰	۱-۱۸. سقف بر فراز دیوارهای کلیسای قدیمی بانوس
۷۳	۲- الحاق عناصر جدید خارج از بنا
۷۳	۲-۱. قلعه دوریا
۷۶	۲-۲. قلعه پمبال
۷۹	۲-۳. قلعه کاستلو نوو
۸۲	۲-۴. مدرسه عالی رحمت
۸۴	۲-۵. مرمت قلعه کوراکرا
۸۷	۲-۶. موزه نمک
۸۹	۲-۷. ایستگاه پلیس راکس
۹۲	۲-۸. تغییر کاربری صومعه سنت فرانسیس
۹۵	۲-۹. احیا و توسعه مدرسه موسیقی لوویرز
۹۸	۲-۱۰. کلیسای جامع بگرانی
۱۰۱	۲-۱۱. موزه تاریخ تیراندازی
۱۰۴	۲-۱۲. خانه جوان
۱۰۷	۲-۱۳. کتابخانه دولتی بیضیت
۱۱۰	۲-۱۴. قلعه فورتزا
۱۱۳	۲-۱۵. موزه استوارت
۱۱۵	۳- الحاقات جدید (مبلمان) داخل بنا
۱۱۵	۳-۱. موزه پونتا دلا دوگانا
۱۱۸	۳-۲. مخزن نمک
۱۲۱	۳-۳. نوسازی پناهگاه بمباران کازماتن
۱۲۳	۳-۴. احیای (استفاده مجدد منعطف) فروشگاه پارک

۱۲۵	۳-۵. خانه سنگی
۱۲۸	۳-۶. خلوت‌گاه تنارون آبی
۱۳۰	۳-۷. خانه جافا
۱۳۳	۳-۸. دو خانه در اروپسا
۱۳۶	۳-۹. گالری هنری الدما-فابری
۱۳۸	۳-۱۰. قصابی سلطنتی باستانی قرن شانزده
۱۴۰	۴- تغییرات بنیادی در ساختار بنا
۱۴۰	- میراث صنعتی
۱۴۱	۴-۱. بنیاد کایشا
۱۴۴	۴-۲. سالن فیلارمونیک الب
۱۴۷	۴-۳. خیابان شورهام، پروژه نارنجی
۱۴۹	۴-۴. خانه آبی در جنوب بوند
۱۵۲	۴-۵. مجموعه اداری - مسکونی گنال
۱۵۴	۴-۶. کارخانه برلین
۱۵۶	۴-۷. انبار آرد قدیم و جدید روترمن
۱۵۹	۴-۸. کارگاه نجاری روترمن
۱۶۲	۴-۹. نوسازی سالن تئاتر
۱۶۴	۴-۱۰. هتل شهرداری
۱۶۶	۴-۱۱. موزه هنر هاروارد
۱۶۹	۴-۱۲. ساختمان کلسترند
۱۷۲	۴-۱۳. موزه شهر میل
۱۷۵	۴-۱۴. موزه تاریخی ارتش
۱۷۷	۴-۱۵. موزه سلطنتی انتاریو

۱۷۹

۱۸۰

۱۸۳

۱۸۶

۱۸۸

۱۹۰

۱۹۲

۱۹۵

۱۹۷

- بناها و سایت‌های تاریخی

۴-۱۶. توسعه موزه موریتسبرگ

۴-۱۷. بازسازی قصر گارسیمونوز

۴-۱۸. قلعه لیختنبرگ

۴-۱۹. موزه متون مقدس

۴-۲۰. مرکز ریبرا دل دئرو

۴-۲۱. ساختمان اداری جنووا

۴- نتیجه

منابع و مآخذ

۱- مقدمه

متروک ماندن بناهای تاریخی عامل مخلی در حفظ آن‌ها به‌شمار می‌رود؛ اما مهم‌تر از آن، راوی ضعف شناختی عمیق جامعه صاحب این بناها است. بهره بردن از ظرفیت‌های نهفته در این بناها و ایفای نقش حیاتی آن‌ها در حیات جاری جامعه شکل‌دهنده‌شان، فقط با برپایی مجدد زندگی انسان در این بناها محقق می‌شود و این امر، یعنی احیای مجدد بناها، معطوف به حضور معمار احیاگر است؛ معماری که دارای توانایی سیر در دو حوزه شناختی معماری بناهای تاریخی و معماری امروز دنیا باشد.

تمرکز کتاب حاضر بر پویایی فضای تفکر معماری مجدد بنای تاریخی^۱ در کشورهای توسعه‌یافته و ایجاد جرقه‌ای در ذهن مخاطب برای خروج از رکود در این عرصه است. در دورانی که ما به‌دلیل حفظ شأن بناهای تاریخی (که البته رعایت این اصل ضروری است) راه بروز هرگونه خلاقیتی در امر احیای آن‌ها را مسدود کرده‌ایم، کشورهای توسعه‌یافته سال‌هاست که با جسارت به شکافتن و دوختن بناهای تاریخی در جهت بازگرداندن مجدد آن‌ها به حیات در جوار انسان پرداخته‌اند. حاصل این اقدامات جسورانه، دستیابی به تجاری است که پختگی مداخلات آتی را در پی دارد. البته گفتنی است که به‌دست آوردن هیچ تجربه‌ای بدون تحمل خسارت و پرداختن هزینه نیست؛ به همین دلیل نیز سال‌های طولانی است که نقد و بحث بر سر عواقب و عوارض هر مداخله‌ای، روشن‌گر راه مداخلات آتی شده است.

خلاقیت در مداخله و نقد و تجربه‌اندوزی پس از آن، نه‌تنها باعث شده که احیای بناهای تاریخی، جانی دوباره به آن‌ها ببخشد؛ بلکه آن‌ها را به‌عنوان نقاط حیاتی شهر مورد توجه و حضور مردم قرار داده و نقشی نو برای این بناها رقم زده است.

هرچند فرهنگ غنی و منحصربه‌فرد ایرانی به بناهای تاریخی هویتی ویژه می‌بخشد و احیای این آثار را منوط به حضور معمار ایرانی می‌کند؛ اما شناخت و مطالعه روند تجربه‌های موفق و ناموفق کشورهای توسعه‌یافته، در ایجاد تغییر در روند کنونی مؤثر خواهد بود. هدف کتاب حاضر ارائه شناختی موجز از تجربه‌هایی است که طیف وسیعی از حفاظت حداکثری از بازمانده‌های کالبدی و معنوی بناهای تاریخی تا تغییر هویت کالبدی و معنوی آن‌ها به نفع نیازها و خواسته‌های امروزی را شامل می‌شود. نکته مهم و ویژه‌ای که توجه به آن در همه تجربه‌های موجود در این طیف لازم است، اهمیت احیای بنا با حضور مجدد انسان است.

مسأله مهمی که خوانندگان کتاب باید قبل از شروع مطالعه از آن آگاهی داشته باشند، این است که به‌دلیل تفاوت بستر فرهنگی شکل‌گیری بناهای تاریخی معماری ایران با کشورهای غربی و تفاوت‌های کالبدی و معنوی حاصل از آن، بسیاری از تجربه‌های شاخص

---

^۱. Rearchitecture of the Built Environment

فرهنگ غربی به دلیل مغایرت با روح فرهنگ شکل‌دهنده بناهای تاریخی معماری ایرانی، قابل تعمیم نیستند؛ به همین دلیل نیز هدف از معرفی آن‌ها را می‌توان در چهار بخش خلاصه کرد:

۱. آشنایی با هماهنگی ایده‌های احیاگران با موجودیت کالبدی و معنوی بنای تاریخی مورد مداخله؛
۲. ایجاد فضای باز فکری برای ارائه ایده‌های خلاقانه به‌منظور احیای بناهای تاریخی متروک؛
۳. تلاش برای برپایی حضور بناهای تاریخی در زندگی جاری انسان امروز - به جای انتقال موقت انسان از امروز به گذشته به بهانه حضور در بنای تاریخی - با استفاده از افکار و ابزار نو در امر احیا؛
۴. تعریف فنی و مصداقی واژه‌های متعدد مورد استفاده در این علم، به جای تعریف صرفاً تئوری آن‌ها، چراکه تعدد واژگان نشانه‌ای از گستردگی مفاهیم علمی است که واژگان وظیفه حمل معانی آن‌ها را بر عهده دارند.

۱-۱. تعدد اصطلاحات

ایده کتاب حاضر با مشاهده آثار مرمت و احیاشده در کشورهای توسعه‌یافته و تفاوت زیاد (تئوری و فنی) آن‌ها با فضای حاکم بر نظر و عمل مداخله در آثار تاریخی معماری ایران شکل گرفت. در جست‌وجو برای یافتن نمونه‌های بیشتر، اصطلاحات یا کلیدواژه‌هایی مشاهده شد که نشانه تنوع نگاه و عملکرد در این زمینه است. شناخت این اصطلاحات، خود گام اول در درک فضای فکری و ایده‌های شکل‌دهنده نحوه مداخله در آثار است. گفتنی است که اصطلاحات موردنظر این بخش در مقایسه با اصطلاحات متعدد رایج در فضای دانشگاهی، دارای بار فنی و مصداقی بیشتری هستند.

- استفاده مجدد انعطاف‌پذیر (استفاده مجدد تطبیقی^۱) به فرایند استفاده مجدد از یک سایت یا بنای قدیمی (برای هدف دیگری غیر از آنچه طراحی و ساخته شده است) اطلاق می‌شود. این روش به‌عنوان یک عامل کلیدی در حفاظت از زمین‌های پیرامون شهر و مهار گسترش شهر شناخته می‌شود؛ چراکه با دادن کاربری‌های جدید به بناها و سایت‌های متروک، سعی در استفاده از همه قابلیت‌های پنهان موجود در شهر دارد (Hegazi et al., 2021). استفاده مجدد انعطاف‌پذیر به خودی‌خود یک عمل خلاقانه است (Plevoets & Cleempoel, 2019). استفاده دوباره سازگار بناهای میراثی، جایگاه مهمی در حفاظت پایدار از گونه‌های مختلف میراثی دارد (شاه‌تیموری و حناچی، ۱۴۰۰). استفاده مجدد تطبیقی از میراث معماری، مذاکره‌ای درباره انتقال از گذشته به آینده برای تضمین حفاظت از دارایی‌های میراث و درعین‌حال پاسخ‌گویی به نیازهای جهان معاصر است (Chapman, 2010). در بررسی استفاده مجدد تطبیقی، توسعه‌دهندگان و برنامه‌ریزان شهری به‌دنبال رسیدن به تعادل در نبرد بین زمان و مکان هستند (Li et al., 2021). به‌منظور درک اهمیت این مسأله، یادآوری تعدد خانه‌های متروک در قلب شهرهای تاریخی ایران و ساخت بناهایی بی‌کیفیت در اطراف شهر برای کاربری‌های متنوع آموزشی (مثل دانشگاه) به‌دلیل نبود درک صحیح از قابلیت‌ها و ارزش‌های این بناهای متروک، ضروری است.

¹ Adaptive Reuse